

УЧЕСНИЦИ У ЧЕТИРИ РАТА – ВЕК РЕЧНЕ ФЛОТИЛЕ –

Бошко Антић*

У Подунављу, подручју које је увек имало стратегијски значај, вођене су многе знамените битке и бојеви. Усложавање борбених дејстава, технолошки напредак ратне технике и комплексност међународних односа довели су до оснажења и вишеструког унапређења организације и састава речне флотиле од досељавања Словена и распада Римског царства до савременог доба.

* Аутор је контраадмирал у пензији

Вековима су се Подунављем кретале војске и народи. На приобаљу Дунава и његових притока развиле су се велике цивилизације. Дунав је био важан саобраћајни пут, којим су се кретали трговци, али и освајачи.

Подунавље се налазило на раскршћу стратегијских комуникација, па је одувек било циљ свих освајачких народа који су се кретали из Европе ка Азији и обратно. При томе су долазиле до изражаја пловне снаге без којих се није могло ратовати ни кретати Дунавом. Због тога је Подунавље често претварано у крваво разбојиште.

Речне флотиле утицале су на исход многих битака на рекама и око њих, па с тим у вези и на ток историјских догађаја у Подунављу.

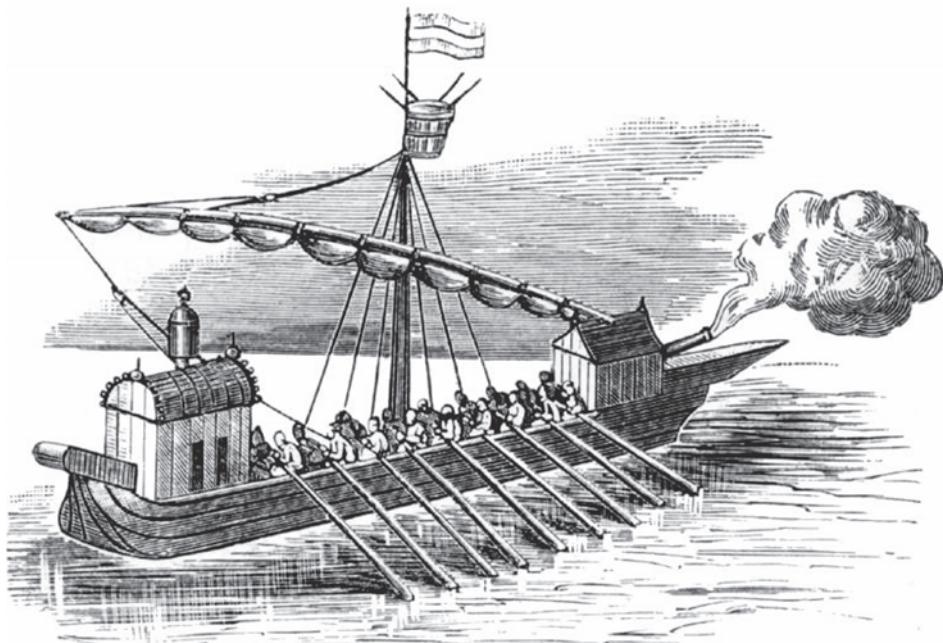
СЛАВНИ ПРЕТХОДНИЦИ

На обалама Дунава Словени су се појавили крајем петог века. Вешто су савлађивали реке. Издубљујући стабла правили су чамце од дрвета, тзв. моноксиле. Ако је требало пренети већи број ратника коришћени су дужи чамци, а ако је нападано јаче утврђење, чамци су покривани даскама и животињским кожама, које су служиле као заштита од камења и стрела.

Способност Словена да успешно ратују на рекама дошла је до изражаја након појаве шајкаша као војне организације. Први мађарски краљ Стјепан положио је темељ дунавским флотилама шајкаша. За посаде шајкашких флотила Мађари су узимали подунавске и приморске Србе. Код шајкаша је владала организација задруге. Од њих се развила војничка задруга, чији су чланови били шајкаши на Дунаву, од Пожуна до Видина.

Шајкаши су имали своје станице у Голупцу, Смедереву, Београду, Будиму, Естергонму, Пожуну, Коморану, а у 16. веку у Српском Ковину, Футогу, Петроварадину, Сланкамену, Земуну, Солноку, Шапцу и другим местима.

Прве бродове градили су староседеоци Срби. У шајкашким флотилама помињу се два изразита типа ратних бродова, и то шајке у почетку и галије поткрај 15. века. Шајке су имале осам до двадесет весала и једро, а неке и два латинска једра. Касније, на већим шајкама било је и 30 до 40 војника – шајкаша. На прамцу с оштрим кљуном налазио се топ који је бацао зрна од 40 фунти. Неке су на боковима имале мазгале с тешким пушкама.

Шајка из 1526. године какву су имали и српски деспоти Стефан Лазаревић, Ђурађ Бранковић, Вук Гргуревић, Радиша Божић, Стефан Штиљановић и Павле Бакић

Од седамнаестог века сваки град на Дунаву имао је утврђено пристаниште с бедемима. И у Београду је од Дунава до унутрашњег пристаништа водио широк и дубок канал. Између Куле Небојше и Видин капије налазио се пролаз који су користили шајкаши. Добро утврђени градови били су и Смедерево и Петроварадин.

Срби шајкаши однели су многе победе у биткама са Турцима и били онај фактор који је успоравао њихов продор у Средњу Европу. Успомена на Србе шајкаше и посебно на Шајкашки батаљон, сачувала се до данас. Шајкаши су се, као војска, најдуже задржали, а углавном у Тителу, Гардиновцима, Илоку, Вилову, Мошорину, Жабљу, Ковиљу и Чуругу.

ПРВА НАЦИОНАЛНА ФЛОТИЛА

После победе у балканским ратовима углед Србије нагло је порастао. Повод за Први светски био је атентат Гаврила Принципа, а започели су га аустроугарски монитори бомбардујући Београд. Пуцањ са монитора „Бодрог” био је знак да ће речне ратне флотиле одиграти значајну улогу у овом рату, а јакој аустроугарској флотили Србија се није имала чиме супротставити, јер није имала речне ратне бродове ни одговарајућу обалску артиљерију за дејства против оклопљених монитора.

Савезници су покушали помоћи Србији дотуром морских мина и торпеда, а организација српске речне флотиле отпочела је тек након потпуног пораза непријатељске војске на Церу и Колубари крајем 1914. године и повлачењем непријатеља преко Саве и Дунава. Флотилу је било могуће формирати за кратко време искључиво за ограничена дејства на фронту око Београда. Стварана је на Сави код Аде Циганлије, која је штитила рукавац код Чукарице од погледа са леве обале, а прилазе су штитиле минске препреке, савезничке торпедне батерије и морнаричка далекометна артиљерија.

Већ у марту 1915. године Срби су минама код села Винче потопили транспортни брод „Београд”, са пуним товаром муниције намењене турској војсци на дарданелском фронту.

Најинтензивније припреме за одбрану Београда у очекиваном нападу на Србију

*Потпуковник
Милан Ј. Радојевић,
командант одбране Аде
Циганлије и први
командант српске речне
флотиле која му је била
потчињена*

преко Саве и Дунава обављене су 1915. године. У то време српска флотила је већ имала у свом саставу оклопљени брод „Тимок“, оклопљени чамац „Јадар“, брзи моторни чамац „Слободу“ са руском посадом, моторне чамце „Победа“ и „Свети Ђорђе“, више шлепова и сплавова и око 100 чамаца на весла.

Дан поринућа оклопљеног чамца „Јадар“, 6. августа 1915. године у бродоградилишту на Чукарици, проглашен је за Дан Речне флотиле.

Оклопљени чамац „Јадар“ у пловидби код Мале Аде Циганлије

Бродови флотиле били су претежно наоружани митраљезима и лаким топовима и оспособљени за минирање река. База је била на Сави код Чукарице, са радионицом за оправку и опремање пловних објеката. Посаду су сачињавали бродарци, углавном добровољци – старци и младићи који нису били војни обвезници. На Чукарици су се довршавале две највеће јединице српске Речне флотиле – оклопни чамци „Босна“ и „Далмација“ са топовима у кулама.

За време преласка снага фелдмаршала Макензена, у ноћи 6/7. октобра 1915. године, јединице српске речне флотиле учествовале су у борбама на простору од Чукарице до порушеног савског моста. Бродови флотиле пружали су непријатељу жесток отпор, нападајући са успехом његова пловна средства за прелазак. Смелим нападима српски чамци су често продирали у позадину непријатеља и спречавали довожење појачања његовим јединицама, које су успеле да пређу на Аду Циганлију. За време тешких и крвавих борби јединице флотиле одржавале су и поново успостављале телефонске везе са десном обалом, превозиле браниоцима Аде Циганлије појачања у људству, муницији, материјалу и пребацивале рањене браниоце и заробљене непријатељске војнике на десну обалу Саве, а приликом

повлачења српских копнених снага учествовале су у евакуацији Аде Циганлије.

Српска речна флотила у Чукаричком рукавцу

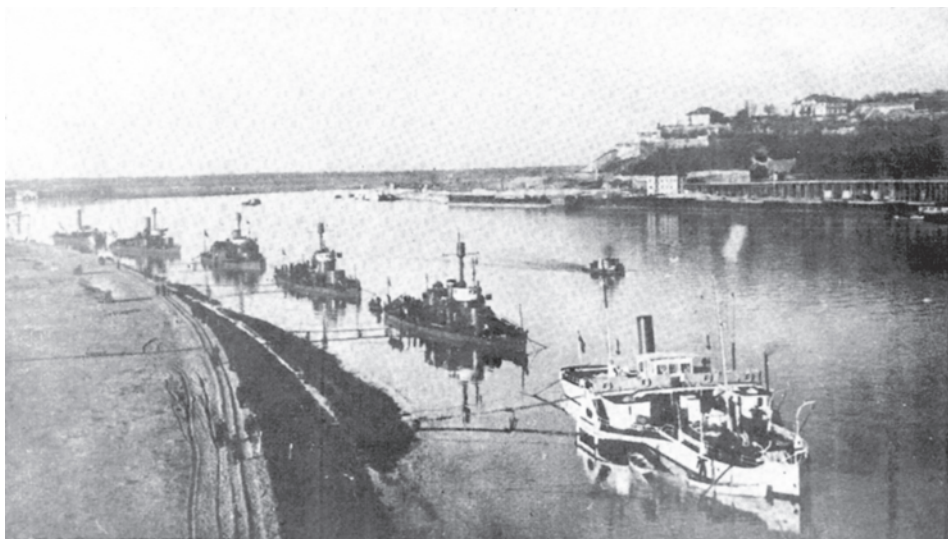
У тим борбама готово сви бродови су претрпели тешка оштећења, па су после часно извршених задатака и након повлачења копнених снага са савске обале, са њих скинута сва оружја и, у токи ноћи 8/9. октобра, посаде су их потпуно уништиле.

Био је то крај српске речне флотиле, која је дејствовала само два дана, али је задатак потпуно извршила. Била је то наша прва речна ратна флотила, која је располагала скромним средствима и малим пловним објектима речног саобраћаја, али је имала људство високог морала. Борба српске флотиле у Првом светском рату заслужује и заузима истакнуто место у херојској одбрани Београда, а у историју је ушла као још једна речна ратна флотила формирана у рату.

ФЛОТИЛА ИЗМЕЂУ ДВА РАТА

Речна ратна флотила Краљевине Југославије формирана је одмах након стварања заједнице југословенских народа. Као и цела морнарица израсла је на рушевинама аустроугарске морнарице и на

њеном челу се стално налазио проаустроугарски кадар. Рат је ову јединицу дочекао неспремну из истих разлога као и јединице на мору, јер је команда била неспремна. На њеном челу налазио се капетан бојног брода Едгар Ангели, који је дезертирао и приступио НДХ. Од септембра 1943. до јануара 1944. године обављао је дужност команданта ратне морнарице Независне Државе Хрватске.

Бродови речне флотиле у Београду 1939. године

Према ратном плану, речна ратна флотила имала је задатак да у садејству са деловима копнене војске и ваздухопловства запречава реке, спречава покушаје насилне пловидбе непријатеља и својим акцијама у дубини потпомаже копнену војску која се ослања на реке. Према ратном плану, распоред снага био је следећи: командни брод „Цер“ у Новом Саду; Прва група монитора, придодата Дунавској дивизији, у Дубовцу; монитор „Драва“ са Првом минерско-баражном групом (реморкер „Шабац“, два пописна миноловца и један теретњак), придодат је Осијечкој дивизији, у Бездану; монитор „Морава“, са Другом минерско-баражном групом (реморкер Р-21 и један теретњак), придодат је Потиској дивизији, у Старој Кањижи; Друга минерско-баражна група налазила се у Сенти; Трећа минерско-баражна група (два миноловца и један теретњак) у Сремским Кар-

ловцима; Четврта минерско-баражна група (један реморкер, два пописна миноловца и један теретњак) у Смедереву; Команда Ђердапског сектора (један реморкер и два теретњака у Текији и један реморкер и два теретњака у Доњем Милановцу), придодата Тимо-чкој дивизији.

Прва група монитора („Вардар” и „Сава”) остала је у рејону Дубовца до 11. априла 1941, када је принуђена да се повуче према Београду. У вожњи код Гроцке одбијено је неколико немачких напада из ваздуха, али су бродови без оштећења, 11. априла, стигли у Београд.

Састав у Старој Кањижи био је лоциран на шест километара од границе. Шестог априла монитор „Морава” напали су авиони, али му нису нанели никаква оштећења, а брод је оборио један авион. Већ седмог априла извршено је повлачење у Сенту. Истог дана Сента је бомбардована. Једанаестог априла примљена је депеша о рушењу базе речне ратне флотиле у Новом Саду и депеша о повлачењу Прве групе монитора према Београду. „Морава” се, такође, повукла у Београд, где је упловила 11. априла увече. Остали делови састава повукли су се самостално и стигли у Саву до Забрежја, где су потопљени.

Монитори „Вардар”, „Сава” и „Морава” састали су се у Београду, а пошто даље повлачење није било могуће због високог водостаја, те је био немогућ пролазак испод мостова, одлучено је да се монитори потопе, а посаде су се прекрцале на реморкере „Танаско Рајић” и „Рашка”, са намером да се даље повлаче Савом, а затим возом до Сарајева, па за Боку, где би се прикључили јединицама морнарице. Дванаестог априла око један час потопљени су монитори, а на реморкере са укрцаним људством, када су заплвили уз Саву, срушен је Савски мост управо у часу када су пролазили испод њега. Учинили су то браниоци моста, који због слабог садејства нису знали да испод моста наилазе бродови. Од 110 чланова посаде и укрцаних погинуло је 95, а остале је спасао реморкер „Рашка”. У рејону Обреновца формиран је одред (око 450 људи), који је стигао на Пале код Сарајева, где су се јавили у Врховну команду, од које су добили наређење које су најмање очекивали: „Положити оружје, јер је донесена одлука о капитулацији”.

Команда Ђердапског сектора имала је задатак да затвори Сипски канал. У Текији се налазио парни реморкер „Витез” са два бетонирана шлепа, а у Доњем Милановцу парни реморкер „Куманово” са два шлепа натоварена бетоном. На сваком шлепу било је по десет

килограма експлозива. Немци су и пре почека напада држали леву обалу Дунава, а у ноћи 5/6. априла изненада су заузели и десну.

Посаде бродова нису знале да су њихови другови у Ђердапу започели рат два сата раније и изгинули држећи стражу на Железним вратима. Отпор храбрих бранилаца Ђердапа, под командом потпоручника Тодоровића, није могао спречити Немце да остваре свој циљ.

Драма у Ђердапу није се на томе завршила. Командир Ђердапског сектора поручник бојног брода Јосип Гргић, чим је сазнао да су Немци напали Сип, покушао је са бродом „Витез” и са два шлепа да запречи Сипски канал. Код острва Ада-кале напао их је румунски брод, а онда се на њих сручила и немачка артиљерија са румунске обале и запречавање није успело. Ипак, морнари су пијунцима пробушили дно и потопили бродове. У извештају немачког ратног дописника наведено је: „Војници који су око брзака Дунава изгубили свој живот и нашли своје гробове тамо доле на бучном Дунаву, сада чувају Ђердап”.

Најсветлији пример у априлском рату пружила је посада монитора „Драва”, са командантом поручником бојног брода Александром Берићем. Био је то човек који је волео свој позив, знао своје обавезе и држао до своје речи и заклетве коју је дао својој отаџбини. Његова посада се храбро борила читавих седам дана и готово сва изгинула.

Према почетном операцијском плану монитор је био дислоциран у рејону Бездана и спреман за садејство са Осијечком дивизијом. Већ ноћу 4/5. априла промењен је вез брода ради скривања од непријатељских авиона, а пловидба Дунавом била је обустављена.

Пред напад на Југославију монитор „Драва” се налазио у рејону Бездана. Шестог априла добијен је телеграм: „Рат је почео, поступите по наређењу”, а већ у шест часова велике формације бомбардера прелетеле су изнад брода, у правцу Београда. У девет часова непријатељски авион открио је брод и од тада је почео ратни пут монитора „Драва”.

На захтев копнене војске „Драва” је 10. априла прешла на леву обалу Дунава да штити пребацивање јединица преко реке. Око шест часова почели су напади авијације на место прелаза, али су они успешно одбијени снажном артиљеријском ватром са брода. У то време одбијен је и напад четири мађарска брода типа „Баја”, који су покушали да продру у рејон превозења.

Пре тога немачка извиђања нису открила брод. Пошто је извршио напад на немачки аеродром у Мохачу, монитор се вратио и поново

маскирао. На брод су стизала контрадикторна обавештења о ситуацији на фронтима, али је највише брига задавала појава мањих група наших војника који су лутали тражећи своје јединице.

Када је посада добила телеграм од команданта речне ратне флотиле да се преда и приступи Павелићевој новоформираној Независној Држави Хрватској, постало је јасно да је њихов командант флотиле издајник и да је већ тада командним бродом „Цер“ побегао у Осијек, уместо да буде у Новом Саду и командује својим јединицама.

Монитор „Драва“

Након саветовања са генералом копнене војске, командантом Осијечке дивизије, командант брода донео је одлуку да се повуче низводно, ка Новом Саду, а у свом говору окупљеној посади, након што је објаснио положај, рекао је да онај ко жели може напустити брод, а да он брод неће предати непријатељу у руке. Монитор је напустило само неколико морнара и око 23 часа 11. априла брод је запловио низводно. Пред Богојевом су наишли на порушени мост, кроз који је експлозивом пробијен пролаз и око пет часова следећег дана брод је био код Борова. На ватру са обале није одговорено, јер командант није хтео да пуца на раднике у халама.

У то време појавио се и први извиђачки авион, а у 7.30 часова прве „штукe“ су нападе брод, обрушавајући се једна за другом и засипајући га ватром и бомбама. Монитор је пружао снажан отпор. Прво је по-гођен леви бок брода и мотори су заустављени, а вода је почела

продирати у унутрашњост брода. Потонуће брода било је неминовно. Смрт је надлазила у таласима, „Драва“ је полако тонула. Артиљерци су гинули један за другим. По наређењу команданта преживели су напустили брод, а он је, поштујући правило да командант не напушта свој брод, остао на њему и заједно са њим потонуо поздрављајући заставу која се изрешетана вијорила на јарболу. Било је то на 1.287 километру Дунава. Од 80 чланова посаде спасло се свега 13 људи.

Исте ноћи када је срушен мост у Београду, под којим су трагично страдале посаде монитора, срушени су и мостови у Новом Саду, Богојеву (на њега је наишла „Драва“) и Шапцу.

Преживели Карло Банаух, Мирослав Шурдиловић, Каменко Петров, Тодор Скерлетовић и други с пијатетом су се сећали „Драве“ и свог команданта.

Било је то све што је учињено у априлском рату на Дунаву. Није ни мало, с обзиром на тешку издају коју је својим потчињенима приредио командант речне ратне флотиле. За једну ноћ нестала је цела једна флотила, али се непријатељ није дочепео њених бродова – потопили су их чланови њихове посаде или су нестали у водама Дунава борећи се са фашистичком авијацијом. Учинили би и много више да је неко организовао садејство, извештавао о ситуацији, али, нажалост, посаде су биле препуштене себи.

И поред свега, речна ратна флотила је, захваљујући својим командантима монитора, извршила свој задатак. Била је то једина јединица ратне морнарице која је то учинила.

Посебно место у историји ратовања на рекама заузима подвиг монитора „Драва“. Легендарна посада овог брода исписала је најбољу лекцију из родољубља, али је она дуго била сакривана од оних који су је морали научити.

МОРНАРИ СА ФРУШКЕ ГОРЕ

Првих дана устанка, и поред тешких услова које је наметнуо окупатор, партизани су угрожавали непријатељев саобраћај на Дунаву и Сави. Већ у јулу 1941. године посавска партизанска чета контролисала је саобраћај у Посавини, па и на Сави. Деветог септембра 1941. године код Скеле је заробљен непријатељев брод. Слично је било и у пожарачком крају, где су партизани нападали рејон Дунава у дужини од 150 километара и ометали снабдевање немачких јединица и експлоатацију нафте из Румуније.

Прве акције на рекама приморале су окупатора да ојача обезбеђење и спречи везу између Бачке и Срема. Међутим, партизани су и даље нападали бродове и на Сави и на Дунаву. У почетку је превозење преко Саве био главни вид дејства, што се наставило све до 1943. године, када су формиране и посебне јединице за превозење преко река. Прва таква јединица формирана је са базом у Нештину – колевци Речне флотиле Народноослободилачке војске Југославије. Посебну важност имали су транспорти који су из Срема упућивани у Босну.

На Дунаву је установљено неколико места прелаза, а најважнија су била код Крчедина и Нештина. Ратовање око река постајало је све сложеније, јер је требало обезбеђивати превозење и ометати непријатељев саобраћај. Било је потребно формирати посебне јединице које ће дејствовати на рекама и стицати искуства у организовању прелазака, одржавању везе и нападати пловне објекте непријатеља.

Главни штаб Војводине, августа 1944. године, формирао је чету за везе на Дунаву, а 11. септембра наредбом Главног штаба НОВ и ПОЈ Војводине формирана је поморска (морнаричка) чета у саставу Пратеће бригаде Главног штаба Војводине. У састав чете ушла је и чета за везу, посада брода „Загреб” и борци који су пре рата служили војни рок у морнарици. У време њеног формирања саобраћај на Дунаву био је интензиван. Немачки конвоји превозили су ратни материјал.

Дан формирања поморске чете обележаван је као Дан речне ратне флотиле, а у Нештину је постављен споменик овој јединици.

Под командом Каре Димитријевића чета је 20. новембра 1944. године ушла у састав Морнаричке базе у Новом Саду. За нешто више од два месеца извршила је 12 напада на непријатељеве бродове на Дунаву и теже оштетила пет, а лакше 43 пловна објекта. Истовремено је превезла преко Дунава 220.000 људи, 3.000 камиона и на хиљаде тона материјала.

По ослобођењу већег дела земље и делова око унутрашњих пловних путева указала се потреба за организовањем и успостављањем сталног речног саобраћаја на рекама, па је наредбом Повереништва за саобраћај Националног комитета ослобођења Југославије образована, 2. новембра 1944. године, Команда речне пловидбе у Београду. Она је преузела руковођење над службом пловидбе на нашим рекама преко морнаричких база у Новом Саду, Шапцу и Кладову. У војном погледу се спорије развијала и до краја јануара била везана више за Повереништво саобраћаја него за Команду морнарице. У марту је прихваћен назив Штаб речне флотиле,

20. марта 1945. године формирана је Савска, а 13. априла 1945. године Дунавска флотила.

Бродови речне ратне флотиле 1945. године

Иако бродови Команде речне пловидбе, касније Савске и Дунавске флотиле, нису употребљавали своја оружја, дали су пуни допринос ослобађању земље. На Дунаву и Сави превезено је око 670.000 људи, 9.000 моторних возила и тенкова, 8.900 кола, 15.000 коња, 4.800 грла стоке и 70.000 тона разног материјала.

Тако је речна ратна флотила дочекала крај рата, а стварана је у тешкој и дуготрајној борби на унутрашњим пловним путевима. Њено настајање наметнуле су околности у којима је вођена борба око пловних река.

РЕЧНА РАТНА ФЛОТИЛА ФНР/СФР ЈУГОСЛАВИЈЕ

У току рата и непосредно после њега мине положене у Дунав и Саву однеле су многе животе, што је захтевало њихово уклањање, па је одмах након ослобођења на појединим деловима река организовано њихово „чишћење”. Тек 1951. године завршено је разминирање, уз садејство Дунавске флотиле СССР-а. Наши минери успешно су обавили своје задатке у овом „рату после рата”.

Највећи губитак од мина претрпљен је 17. априла 1945. године када је болнички брод „Касија Милетић“ са дрварицом „Ана“ наишао на мину код Јамене. Тада су страдала 202 рањеника који су превезени у болнице у Шапцу и Београду.

После тога, од мале флотиле, израсле у ратном вихору, створена је речна ратна флотила, као респектабилна снага ратне морнарице за извођење борбених дејстава на и око унутрашњих пловних путева, самостално или у садејству са осталим снагама.

Први бродови речне ратне флотиле били су наоружани противавионским митраљезима „Бреда“ 8 mm и холандским митраљезима 6,6 mm. Године 1945. флотила је имала 967 бораца. Половином априла у саставу је било 10 патролних чамаца, 10 моторних чамаца и пет јуришних чамаца, као и командни брод „Цер“.

У првом периоду развоја речне ратне флотиле (1945–1952) извршено је наведено разминирање свих унутрашњих пловних путева. У овом рату и непосредно после њега стечена су значајна искуства у борби против мина на рекама. Схваћено је да се овакви задаци могу извршавати и једноставнијим средствима, уз максимално коришћење њихових могућности.

Монитор „Сава“

Речни оклопни чамац типа „РОЧ-201“

Други период (1953–1962) карактеристичан је по великом броју бродова у саставу речне ратне флотиле. Овај период био је условљен војно-политичком ситуацијом у Европи и Резолуцијом Информбироа, што је допринело бржој изградњи ратних бродова, ослоњем на властите снаге и искуства. У састав су ушли речни оклопни чамци, речни монитор „Сава“, десантни бродови, миноловци и већи број помоћних бродова. Монитор и речни оклопни чамци извађени су из Саве и Дунава и реконструисани. У Бродоградилишту „Сава“ у Мачванској Митровици изграђени су речни миноловци типа „301“, а у бродоградилишту „Тито“ у Београду речни оклопни чамци типа „201“.

Снаге речне ратне флотиле имале су значајну улогу у обезбеђењу наших граница за време напада на Југославију за време Резолуције Информбироа. Посаде су својим бродовима будно мотриле на граници и спречавале да противници наше земље речним путем убацују своје диверзанте или пропагандни материјал.

Трећи период (1963–1968) карактеристичан је по претпочињавању Команди Прве армије, изласку монитора и оклопних чамаца из састава речне ратне флотиле, једног дела речних миноловаца, десантних сплови и великог дела помоћних бродова. Било је то време дилема о потреби постојања једне овакве јединице ратне морнарице на рекама, време када је речна ратна флотила запостављена од ратне

морнарице и неадекватно прихваћена од Копнене војске, па је стагнирала у свом развоју, али је то време брзо превазиђено и ова јединица је заузела своје место у саставу снага за одбрану овог дела наше земље.

У четвртном периоду сагледана је потреба за постојањем јаке и савремено опремљене речне ратне флотиле за одбрану унутрашњих пловних путева. Поред уласка у састав савремено опремљених речних миноловаца типа „Нештин“ и реконструкције оних старијег типа, на остале бродове уграђено је савремено наоружање за дејства по циљевима на води, копну и у ваздушном простору, чиме су ови бродови потпуно осамостаљени и оспособљени да садејствују са осталим снагама. Уградњом средстава за везу и навигацију, бродови су повећали своје борбене могућности дејства у свим борбеним и хидрометеоролошким условима у границама своје намене.

Рат на територији СФР Југославије затекао је речну ратну флотилу у фази модернизације. Располагала је солидним дефанзивним снагама недовољним за офанзивна дејства. Речна ратна флотила успешно је извршила низ сложених задатака на Дунаву, чију је десну обалу контролисао непријатељ. Нажалост, речна ратна флотила је у овом рату изгубила и један брод (РМЛ-308) и два људска живота (заставници прве класе Стеван Марковић и Кристијан Лампрет).

Речни миноловац типа „Нештин“

Из тог рата извучена су одређена искуства, а ситуација у Подунављу захтевала је нови концепт развоја и употребе ове јединице,

уз коришћење свих дотадашњих искустава у ратовању на рекама. Поред тога, требало је да се ова јединица „смести” у простор и време у којем ће у будућности дејствовати у саставу Војске Југославије.

ОДБРАНА ОД АГРЕСИЈЕ 1999. ГОДИНЕ

Агресију НАТО коалиције на СР Југославију речна ратна флотила је спремно дочекала. Према утврђеним ратним плановима извршена је правовремена дисперзија средстава ратне технике и других покретних ствари из касарне „Душан Вукасовић Диоген” у Новом Саду и сидришта „Ушће” у Београду. Сва убојна средства су расељена из мирнодопских складишних локација, а пловне борбене групе упућене су ка додељеним рејонима на рекама Дунаву, Тиси и Сави. Задејствованим речним снагама, уз искуства из претходних оружаних сукоба, успешно су обављени задаци извиђања унутрашњих пловних путева ради спречавања извођења минских дејстава непријатеља на водним путевима.

Наступила су немилосрдна бомбардовања и безумна рушења инфраструктурних и других објеката широм земље, а жртве ракета, муниције са осиромашеним уранијумом и касетних бомби цинично су називане „колатералном штетом”.

Превожење у новосадском пристаништу

Сви новосадски мостови су порушени. У попречним превозењима преко Дунава код Новог Сада биле су стално задејствоване понтонирске јединице Војске Југославије, које су успешно пребацивале становништво са једне на другу обалу. Грађани Новог Сада и Петрова-радина превозени су понтонирским скелама за време рата, а касније на истом месту преласка формиран је понтонски мост. Од 9. априла 1999. године, све до окончања агресије, вршено је превозење грађана пловним објектима речне ратне флотиле на рути пловљења Нови Сад – Сремска Каменица.

Борбена група бродова, која је била размештена у рејону Новог Сада, дејствовала је по непријатељским циљевима у ваздушном простору самостално или у садејству са јединицама противваздухопловне одбране. Током априла месеца 1999. године пловне борбене групе успеле су да оборе неколико агресорових крстарећих ракетних пројектила у захвату пловног пута реке Дунав, код Беочина и Ветерника и на обронцима Фрушке горе.

У јеку ратних дејстава поновила се историја и јединица је увећала своју флоту бродова, слично као и током Првог светског рата, када су у бродоградилишту на Чукарици грађени ратни бродови и стваране речне снаге одбране Београда 1915. године. Речни миноловац РМЛ-341 „Нови Сад“, најсавременији речни ратни брод, уведен је 30. априла 1999. године у оперативну употребу у састав одреда речних миноловаца.

Од почетка НАТО агресије на Савезну Републику Југославију јединице речне ратне флотиле имале су задејствоване екипе и покретну радионицу за брзу интервенцију у отклањању кварова и оштећења на пловним објектима. До маја месеца сви уређени маскирни везови имали су успостављену и жичну везу, чиме је остварена непрекидност комуникација у функцији командовања, док је са мирнодопских локација у потпуности завршено расељавање свих покретних ствари и друге опреме.

Пловна борбена група у рејону Београда најснажније је дејствовала по циљевима у ваздушном простору од 20. до 25. маја 1999. године. Током НАТО бомбардовања београдског насеља Макиш дошло је до оштећења палубе десантно-јуришног чамца ДЈЧ-632 (данас ДЈЧ-412), који се налазио на доку бродоградилишта „Бродотехника“, а на којем су извођени радови модификације погона за пловидбу реком.

Крајем маја и почетком јуна месеца интензивирани су ваздушни напади на Нови Сад. Тако је 26. маја 1999. године одјекнула експлозија

код градског купалишта „Штранд”, у близини размештаја одреда за подводна дејства. Последња три дана рата била су застрашујућа по грађане Новог Сада, јер су од 6. до 8. јуна 1999. године извршена најжешћа бомбардовања. Свитањем 9. јуна 1999. године уз звуке престанка ваздушне опасности и дуго очекиваног престанка агресије и бомбардовања у Команди и јединицама речне ратне флотиле прослављен је Дан Ратне морнарице Војске Југославије у миру.

Коначан повратак и дезангажовање свих пловних јединица речне ратне флотиле у мирнодопске локације завршен је 21. јуна 1999. године, уз извештај да у току агресије НАТО-а на СР Југославију речна ратна флотила није имала ни људских ни материјалних губитака.

РЕЧНА ФЛОТИЛА ДАНАС

Речна флотила је тактичка јединица Копнене војске, намењена за извођење борбених и неборбених активности, покрета и других акција у захвату река, пловних канала и језера, самостално и у садејству са другим снагама одбране.

Речна флотила Копнене војске је ранга бригаде и, према организацијско-формацијској структури, од 2008. године чине је: команда, два речна одреда, два понтонирска батаљона, командна чета и чета за логистику. Команда и већи део јединица речне флотиле налази се у Новом Саду, а остале се базирају у гарнизону Београд и Шабац.

У периоду након НАТО агресије 1999. године речна ратна флотила налазила се у саставу Прве армије, све до реорганизације Војске Југославије и укидања армијског организовања и стварања корпусног система организације. Након укидања Прве армије, од 19. фебруара 2002. године речна ратна флотила прешла је у састав Сектора Ратне морнарице Генералштаба Војске Југославије и тиме се, након пуне четири деценије, вратила у свој матични вид.

Промене настале у државном уређењу стварањем државне заједнице Србија и Црна Гора, 4. фебруара 2003. године, условиле су нову реорганизацију војске, па се прешло на организацију према функционалном принципу и стандардима НАТО-а. По укидању секторске организације Генералштаба Војске Југославије, у којој се јединица налазила, кратко је била претпочињена Београдском, а по његовом укидању Новосадском корпусу, да би на крају ушла у састав Корпуса Ратне морнарице, односно Команде Морнарице, према другој фази реформи Војске Србије и Црне Горе, спроведеној 2005. године.

Развијање речне ратне флотиле, као снага Морнарице на унутрашњим пловним путевима, прекинуто је раздружењем држава чланица државне заједнице Србија и Црна Гора и јединица је претпочињена Команди оперативних снага, чије се седиште налазило у Крагујевцу. По укидању Команде оперативних снага, током 2007. године речна флотила улази у састав Команде Копнене војске, где ће из ранга батаљона прерасти у виши ранг.

Преформирање јединице у ранг бригаде Копнене војске извршено је 2. октобра 2008. године, а састав речне флотиле ојачан је понтонирским јединицама (првим и другим понтонирским батаљоном). Свечаност поводом формирања речне флотиле Копнене војске одржана је у Новом Саду, када је јединици уручена војна застава.

У речној флотили нарочито се поштују традиције, прослављају и обележавају значајнији датуми из историјата јединице. Пуних четрдесет година јединица је празновала 11. септембар као Дан Речне ратне флотиле, у знак сећања на 1944. годину и дан формирања Поморске (морнаричке) чете у саставу 11. Војвођанске народно-ослободилачке ударне бригаде у Нештину. Датум је првобитно одређен наредбом Генералштаба ЈНА од 9. јуна 1978. године, да би након две деценије, 16. новембра 1998. године, потврђен у Војсци Југославије.

Постројене јединице на Дан Речне флотиле 6. августа 2013. године

Речна флотила Копнене војске од 2008. године прославља 6. август – Дан Речне флотиле и рода речних јединица Војске Србије, на дан када је 1915. године у београдском бродоградилишту на Чукарици поринут први српски ратни брод – оклопљени чамац „Јадар”. Поред измене датума празника јединице од 2008. године *Законом о Војсци Србије* укинута је врста Морнарица и одређен је род речних јединица.

Дванаести април заузима посебно место у обележавању годишњица значајних догађаја и датума из историјата Речне флотиле у славу и част команданта и посаде речног монитора „Драва”. Испловљавањем пловног састава и полагањем венца са бродова на 1.287. километру реке Дунав одају се почастима страдалим херојима са „Драве”.

Од 2011. године и седамдесете годишњице страдања јуначке посаде, на комеморацијама су на месту потонућа брода и гробу поручника бојног брода прве класе Александра Берића присутни наследници славног команданта.

Припадници Речне ратне флотиле су 8. новембра 2001. године, на десету годишњицу страдања заставника прве класе Стевана Марковића и Кристијана Лампрета, подигли спомен-обележје у новосадској касарни „Душан Вукасовић – Диоген” (данас „Александар Берић”). На лафету бродског топа постављена је спомен-плоча са именима заставника, изливеном силуетом брода речног миноловца 308 и текстом „За вечно сећање и незаборав, припадници РРФ”. Од времена када је постављен споменик окупља припаднике јединице и чланове породица погинулих у одавању почастима, сећањем и полагањем цвећа и венаца.

Спомен-соба речне флотиле сведок је чињенице да припадници јединице чувају успомену на своју прошлост и негују традицију бродарства и поморства у Војсци Србије. Формирана је на основу наредбе команде Прве армије од 25. фебруара 1982. године, на предлог и иницијативу Команде речне ратне флотиле, а свечано је отворена 10. септембра 1982. године, поводом прославе четрдесет година стварања и развоја Ратне морнарице Народноослободилачке војске Југославије.

Интензивирањем међународне војне сарадње у региону отпочеле су заједничке вежбе припадника Војске Србије и Црне Горе/Војске Србије и оружаних снага земаља из окружења ради повећања способности за заједничка дејства јединица и спремност да се заједнички одговори на савремене изазове и претње безбедности и асиметричне облике ратовања.

Спомен-соба Речне ратне флотиле

С обзиром на то да је способност за заједничка дејства предуслов одрживог концепта колективне безбедности и борбе против тероризма, најбољи начин како би се проверио квалитет заједничког деловања и здружених дејстава јединица две или више земаља јесте организовање вежби. „Плави пут 2004” је прва међународна вежба у којој су учествовале снаге из састава речне флотиле и оружаних снага Републике Румуније. Заједничка вежба „Ослобађање талаца са отетог брода” одржана је 31. маја 2004. године на Ђердапу и била је усмерена ка заједничком одговору у одбрани од тероризма.

Трилатерална вежба Србије, Бугарске и Румуније, под називом „Дунавска стража 2007” одржана је 27. јуна 2007. године на тремеђи државних граница земаља учесница, на реци Дунав код ушћа Тимока. Основни циљ вежбе био је повезивање деловања војних и цивилних структура на припреми и оспособљавању националних система за управљање кризама и спречавање њиховог ширења.

Националне и међународне вежбе у организацији речне флотиле на ангажовању снага одбране на помоћи цивилном становништву погођеним поплавама интензивирале су проширивањем формације

Са вежбе „Плави пут“

јединице понтонирском компонентом. Међународне вежбе „Велика река“, одржане 2007. и 2008. године, представљале су круну билатералне сарадње понтонирских батаљона Србије и Мађарске, да би 2009. године и укључивањем румунске стране прерасла у трилатералну вежбу.

Трилатерална вежба „Тиса 2009“ одржана је у организацији речне флотиле од 12. до 14. маја 2009. године, на реци Тиси у Тителу, на тему: „Помоћ цивилном становништву у катастрофама изазваним поплавама у захвату река Тиса и Тамиш“. Припадници речних и понтонирских јединица Србије, Мађарске и Румуније увежбавали су се на задацима планирања, припреме и реализације ангажовања снага на спасавању цивилног становништва и материјалних добара из подручја захваћених поплавама. Заједничка сарадња на ову тему настављена је и наредних година, па је 2010. године домаћин вежбе била Мађарска, а 2011. године Румунија.

Последња организована међународна вежба помоћи цивилним властима на пружању помоћи у случају поплава одржана је у Шапцу. Трилатерална вежба „Тиса 2012“ одржана је на реци Сави од 12. до 14. јуна 2012. године, чиме је потврђено успешно заједничко наступа-

ње у мисијама и задацима помоћи цивилном становништву приликом природних непогода, техничко-технолошких и других несрећа.

Билатерална сарадња речних јединица Војске Србије и Републике Мађарске остварена је кроз извођење заједничких артиљеријских гађања бродским наоружањем. По први пут у историји речних јединица српске и мађарске војске одржан је овакав тип увежбавања. Заједничка гађања бродском артиљеријом по циљевима на копну и води, под називом „Гвоздени мачак 2011“, реализована су на артиљеријском полигону на реци Тиси надомак Титела од 5. до 14. септембра 2011. године.

Најзначајнија вежба речне флотиле у 2014. години била је тактичка вежба са бојевим гађањем „Плави одговор 2014“. Тема ове вежбе била је: „Ватрена подршка снага Копнене војске на и у захвату унутрашњих пловних путева и формирање десантног и скелског места преласка“.

Тактичка вежба извођења речног десанта и извршења бојевих гађања проверила је у пракси све оперативне и функционалне способности јединице и оцењена је веома успешном. За кратко време јединица је дезангажовала снаге употребљене у трећој мисији и упутила их са обављених задатака у одбрани од поплава на припрему и извршење задатака тактичке вежбе из прве мисије одвраћања од оружаног угрожавања и одбране територије. Према значају и комплексности теме и задатака, броју ангажованих снага и средстава „Плави одговор 2014“ једна је од највећих и најзначајнијих националних вежби организованих у речној флотили у дужем периоду.

Саставни део вежбе „Плави одговор 2014“ била су бојна гађања бродском артиљеријом, које јединице речне флотиле изводе на артиљеријским полигонима на реци Тиси. Са миноловаца, патролних чамаца, десантних и помоћних бродова артиљерци су показивали своје вештине и стечена знања у гађању циљева на копну, води и ваздушном простору, дејствујући бродским артиљеријским наоружањем на полигонима „Тител“ и „Тараш“. Једино се провера оспособљености и извршење гађања вишецевним лансером ракета „Пламен“ са речних тенконосаца реализовала на војном полигону „Никинци“, са позиција и веза брода на реци Сави.

Стечена знања и искуства припадници првог понтонирског батаљона речне флотиле доказали су у пракси непуна два месеца након реализоване показне вежбе, када су успешно извршили додељени задатак санирања последица изазваних изливањем реке Лим на

угроженом подручју насеља Бродарево. У непосредној близини оштећеног моста изграђен је понтонски мост и успостављен безбедан прелазак преко реке за мештане одсечених јадовничких села.

Оперативна способност јединице проверена је фебруара 2012. године на задацима помоћи становништву у отклањању последица изазваних елементарном непогодом, на рашчишћавању путева од снежних наноса у општинама Мали Зворник, Коцељева, Шабац и Љубовија. У организацији речне флотиле изведена је показна вежба „Лед 2012” 23. фебруара 2012. године на тему: „Рушење леда минирањем”. Повод за вежбу био је приказ припремљености јединице на одговор претњама изазваним кретањем леда на водним путевима.

Припадници Речне ратне флотиле спасавају Обреновчане

Стечена искуства и врло добра увежбаност на секвенцама на националним и међународним вежбама помоћи цивилним властима у случају природних непогода, индустријских и других несрећа и епидемија показала су се драгоценим током ангажовања јединице у одбрани од поплава изазваних изливањем река из својих корита у мају 2014. године.

Правовремена реакција припадника команде и јединица речне флотиле на задацима спасавања и евакуације угроженог становништва спасила је многе животе угрожених у поплавленим градовима и насељима. Захваљујући доброј процени припадници речне флотиле нашли су се и пре објављивања ванредне ситуације изазване обилним падавинама на свим критичним местима широм Мачванског, Колубарског и Моравичког округа у одбрани од водене стихије. Тачна предвиђања и још хитрије реаговање показале су изузетну припремљеност и велику оперативну способност у задацима одбране од поплава.

Након вежбе „Сретење 2009” у речној флотили уведена је пракса да се у оквиру сваке званичне посете јединици организује показна вежба приказа оперативних способности. Мобилност јединице и њене ефективе на малом простору пружају могућност посматрачима да се брзо увере у велике могућности и оспособљеност у извођењу наменских задатака на води.

Припадници речне флотиле Копнене војске учествовали су на свим обележавањима војних празника од 2009. године и редовно проглашавани најбољим и једним од најувежбанијих пешадијских подешелона на свечаном дефилеу јединица у Нишу 2010. године, Београду 2011. године (у оквиру вежбе приказа способности „Ушће 2011”), Лесковцу 2012. године, Крушевцу 2013. године и Ужицу 2014. године и, на крају, на паради „Корак победника”.

Подешелон Речне ратне флотиле

У славу палим херојима отаџбине, 16. октобра 2014. године у Београду је организована војна парада поводом обележавања стоте годишњице од почетка Првог светског рата и седамдесет година од ослобођења престонице Београда у Другом светском рату. У свечаном строју, по први пут у историји војних парада у Србији, наступио је ешелон пловних објеката речне флотиле. У пловидби реком Дунав од београдског Ушћа до Палате „Србија” поносно су дефиловали при-падници и бродови речне флотиле, под заставом рода речних је- диница.

*Дефиле пловних објеката речне флотиле на паради
„Корак победника”, 16. октобар 2014. године*

ЗАКЉУЧАК

Поносни на часну историју јединице и дичну прошлост земље, опредељени за безусловно обнављање и неговање славних традиција и тековина ослободилачких ратова Србије, дефиловали су официри, подофицири и војници речне флотиле. Проносећи војну заставу, рубним поздравом са бродова поздрављали су присутне на обалама Дунава и Саве. Традиционални узвик слободе са реке „урааа” орио се обалама у знак сећања на славне претходнике и ширио водним токовима чврсто уверење да ће и у будућности речна флотила пловити у част и славу отаџбине Србије, праведним „коракм победника”.

Литература

1. Симовић, А.: *Речне ратне флотиле*, Поморска библиотека „Морнаричког гласника”, свеска 6, Београд, 1954.
2. Савић, Р.: *Дејства на пловним рекама у НОР-у*, Поморска библиотека „Морнаричког гласника”, свеска 28, Београд, 1977.
3. Антић, Б.: *Рат на рекама кроз векове*, Поморска библиотека „Морнаричког гласника”, свеска 35, Београд, 1986.
4. Антић, Б.: *Речна ратна флотила народноослободилачке војске Југославије*, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1991.
5. Антић, Б.: *Српска одисеја*, Новинско-издавачки центар „Војска”, Београд, 2002.
6. Антић, Б.: *Прамцем у бесмртност* (фељтон), „Политика Експрес”
7. Антић, Б.: *Шајкаши на Дунаву и Сави* (фељтон), Политика експрес,
8. Антић, Б.: Браниоци Дунава и Саве (фељтон), „Политика експрес”,
9. Антић, Б.: *Историја ратовања на рекама* (фељтон), „Весник ББП”,
10. Миодраг Радосављевић, М., Станишић, Т., Берислав Висковић, Б., Антић, Б.: *Ратна морнарица*, Едиција „Развој оружаних снага СФРЈ 1945–1985”, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1988.
11. Prasky, F.: *Donaumonitoren Osterreich.Ungarns Von 1872 bis zur Gegenwart*, Marine, Wien – Graz, 2004.
12. Радисављевић С.: *Нека дејства српске и аустроугарске речне флоте у борбама око Београда 1914–1915. године*, Годишњак Музеја Града Београда, књига III/1956.

Снимио: Горан Станковић

